

ut clerici apud proprios episcopos, etc. § Si vero ecclesiasticum, collat. 6, imperator expresse hoc sancivit, illis verbis: «Cum oporteat talia ecclesiastice examinari, et emendari animas delinquentium per ecclesiasticam mulctam, secundum sacras et divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges.» Quinimo generaliter loquendo, sicubi jus civile de rebus ad ecclesias, personas ecclesiasticas, earumque bona pertinentibus disponat, ex se ipso, ac nisi ab Ecclesia quoad talia fuerit approbatum, nullam habet vim obligandi, c. *Quæ in ecclesiarum*. 7. et c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*, 10, de *Constit.* cum concordantiis: et consequenter quoad talia jus canonicum in omni foro erit observandum.

221. *Item de causis miserabilium personarum.* — Et hoc extenditur ad causas miserabilium personarum: nam data contrarietate juris civilis et canonici, in causis miserabilium personarum servatur jus canonicum in utroque foro. Felinus in c. *In causis*, n. 1, *Testib.*; Maranta, part. III. *Speculi aurei*, num. 76; Fagnanus in c. *Licet*, n. 27, de *Censib.* citatis insuper pro hoc Anton. de Butrio, et Jo. de Imola in c. *Clerici de Judiciis*. Etenim miserabilium personarum defensio specialiter ad Ecclesiam spectare dignoscitur, c. *Ex parte*, 15. de *Foro compet.*

222. *E de casibus, in quibus agitur de naturali æquitate, vel vitando iniquo rigore.* — Item dicendum de illis casibus, in quibus agitur de naturali æquitate, aut vitando iniquo rigore: prævalet enim jus canonicum etiam in terris imperii, arg. c. *Licet*, 4. de *Censib.*, ubi idcirco cæcus non permittitur compelli ad præstandas collectas; «Quia eum (inquit pontifex) quem cæcitas sua gravat, inhumanum est nimis in collectione affligere.» Fagnanus, loc. cit. n. 6, post Joan. de Anania; Felinus, loc. cit., pro hoc insuper allegans c. *Dilecti*, 6. de *Judiciis*, et cap. 1. de *Dolo et contum.* Sicut et econtra, ubi jus civile statueret æquitatem, jus canonicum rigorem, servatur jus civile etiam in foro ecclesiastico. Felinus, et Maranta, ubi supra. Et merito: nam æquitas scripta rigori scripto præfertur, l. *Placuit*, C. de *Judiciis*, juncto c. *Abbate*, 3. § fin. de *Sent. et re judic.*, in 6.

223. *Quid observandum in contractibus, feudis, testamentis, processu judiciario, ac hujusmodi, quando jus canonicum contrariatur civili?* — Infertur tertio, quod in contractibus, feudis, testamentorum solemnitatibus, judi-

ciis, ipsoque processu judiciario, aliisque hujusmodi materiis mere profanis, et periculum peccati non continentibus, quodlibet jus in suo foro sit servandum; civile quidem in terris imperii, canonicum in terris Ecclesiæ. Nam quoad mere temporalia, et nullum animarum periculum involventia, neque Papa jurisdictionem imperatoriam, neque Imperator auctoritatem pontificiam impedire, minuere, aut perturbare vult, vel debet: simulque circa talia personarum, locorum, temporumque diversitas, et aliarum varietas circumstantiarum, nonnunquam aliud et aliud statui deprecant, can. *Sciendum*, cum duobus seqq., dist. 29, et alibi.

§ XIII.

DE CONFEDERATIONE JURIS CIVILIS CUM CANONICO.

224. *Leges et canones mixtim allegantur in utroque foro, quando sibi non contradicunt.* — Queritur I. Quid sentiendum sit de confederatione juris utriusque inter se? Resp. I. Quando leges non contradicunt canonibus, tunc mixtim et leges et canones allegantur in utroque foro. Ita Abbas, cap. 1, num. 4, de *Novi operis nuntiati*; Anchoranus c. *Canonum statuta*, n. 44, de *Constit.* id probans ex c. *Pastoralis de fide instrument.* et alii. Idque patet ex recepta praxi tribunalium, atque jurisconsultorum, passim in utroque foro tales probationes admittentium, vel adducientium. Idem desumitur ex can. *Si in adjutorium*, dist. 10, ibi: «Si in adjutorium vestrum etiam terreni imperii leges assumendas putatis, non reprehendimus. Fecit hoc Paulus, cum adversus injuriosos civem Romanum se esse protestatus est.» Concordat textus in can. *De capitulis*, et can. *Certum est*, cit. dist. 10, juncto cap. 1, de *Novi operis nuntiati*, una cum aliis num. seqq. allegandis. Unde canonista merito allegat leges, etiam ubi concurrunt canones: nam fortior videtur ille casus, illaque decisio, ubi duplex concurrat dispositio: et quæ non prosunt singula, multa juvant. Glossa in c. *Cum causam*. § *Adminicula de Probation.*

225. *Casus in jure civili dubius, sed in canonico clare decisus, procedit quoque in foro civili, et econtra.* — Resp. II. Insuper, quoties casus aliquis dubius est in jure civili, jure autem canonico clare decisus, hæc pontificii juris decisio habet locum etiam in foro civili: et econtra, si quid jure canonico sit dubium,

obscurum, vel indecisum (prout præsertim circa contractus, feuda, et hujusmodi, per paucæ in sacris canonibus decisiones habentur), jure vero civili istud clare decisum reperitur, simulque materia illa sit profana, non spiritualis, in foro etiam ecclesiastico ejusmodi decisio juris civilis locum obtinebit. Ita communis; idque clare habetur cap. 1. de *Novi operis nuntiati*, ubi pontifex vulgatum illud pronuntiat: «Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur.» Ubi glossa § *Adjuvantur*, notabiliter infert. «Et ita in causa ecclesiastica leges possumus allegare, ut, etiamsi canones deficiant, possit judicari secundum leges.»

226. *Notabiles auctoritates doctorum quoad hoc. Legista sine canonibus parum valet, canonista sine legibus nihil.* Ibid. — Hinc Abbas Panormitanus, loc. cit., n. 3, exinde merito concludit, «quod causa Ecclesiæ debet decidi per jus civile in defectum canonum: omnes enim leges principum non contradicentes canonibus sunt approbatæ per Ecclesiam, ut patet hic.» Ita ille: cujus tamen verba de legibus civilibus, maxime Cæsareis, non vero de municipalibus, quæ contra jus commune ab inferioribus magistratibus nonnunquam eduntur, intelligenda sunt: prout ipsemet Abbas loc. cit. satis indicat, et docet Pirhing., tit. de *Constitut.*, num. 81. Insuper Fagnanus in c. *Cum esses*, n. 18, de *Testament.* sic inquit: «Ubi quævis non reperitur aliqua dispositio juris civilis expresse immutata a jure canonico, non debemus inducere discrepantiam inter jus canonicum, et jus civile: imo lex civilis servari debet etiam in foro Ecclesiæ, ut cap. 1, et ibi Abbas, n. 3, Jo. Andreas; n. 5, et alii communiter. de *Novi operis nuntiati*.» Quæ cum ita sint, haud mirandum, quod Ludov. Romanus *Singulari*, 634, et post ipsum Zæsius in *Proemio Juris canonici*, n. 5, ac Fagnanus in c. *Super specula*, n. 30, *Ne clerici vel monachi*, etc. dicere non dubitarint: «Legista sine canonibus parum valet, canonista sine legibus nihil.»

227. *Textus varii, ubi leges non dedignantur sacros canones imitari, et hi principum constitutionibus adjuvantur.* — Confirmantur hæc dicta. Et quidem quod leges non dedignantur sacros canones imitari, patet ulterius ex Auth. *Ut clerici apud proprios episcopos*, etc. (Cujus verba superius num. 220, relata

sunt), collat. 6. Item ex Auth. *De Ecclesiasticis titulis*, § 1 et 2, collat. 9, atque etiam ex can. *Euphemium*, § *Hinc colligitur*, 2, q. 3. Quod vero sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur, præter jam hæc dicta, probatur ex c. *Cum dilecta*, § *Nos igitur de Confirmat. util.*, etc. ubi pontifex in sua decisione attendit id, quod jure civili statutum fuerat. Hoc idem fit cap. 1. et II. de *Novi operis nunt.*, ubi similiter Papa subortas circa novi operis nuntiationem controversias, juxta leges decidit. Et cap. 1 de *Emption. et vendit.* pariter tale quid habetur. Sicut et in c. *Nos quidem*, § fin. de *Testament.* piæ voluntates defunctorum, «secundum piissimas leges,» episcopali studio jubentur adimpleri. Item in c. *Inter alia*, 6. de *Immunitate ecclesiast.* Reus criminis, et ad Ecclesiam confugiens, «juxta sacrorum statuta canonum et traditiones legum civilium,» inde extrahi prohibetur. Qua ratione sæpius alibi in dubiis decidendis Papa leges allegasse reperitur. Quinimo, quod plus est, can. *In primis*, 2. q. 1. circa fin. plures leges civiles non solum allegantur, sed expresse recipiuntur, atque per Gregorium papam canonizantur: quanquam hujusmodi leges non tam *leges civiles*, quam mutato nomine *canones* rectius appellentur, ut dictum superius n. 78. Verum occasione præmissorum.

228. *Religiosis est prohibitum, ne e claustris exeant ad audiendum jus civile, vel medicinam, et sub quibus pœnis?* — Queritur II. Cum tanta inter jus civile et canonicum intercedat confederatio, adeo quod juxta illud jam allegatum, canonista sine legibus nihil valeat: cur religiosis in c. *Non magnopere*, etc. *Super specula. Ne clerici vel monachi*, etc., tam severe prohibeatur, ne e claustris suis exeant ad audiendas leges, et physicam (hoc est, jus civile, et medicinam) et quidem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, nisi intra spatium duorum mensium ad claustrum redierint?

229. *Non tamen, quin intra claustra ex bono fine juris civilis scientiam addiscant.* — Resp. I. Per citata jura nequiquam est prohibitum religiosis, quinimo eisdem laudabile existit, quod intra claustrum leges civiles inspiciant, earumque intellectum addiscere satagant, non quidem principaliter propter ipsam scientiam civilem, sed ad finem intelligendi melius sacros canones, et quatenus id necessarium est ad alios rite instruendos, atque occurrentes casus conscientiæ dissolvendos,

Abbas in c. *Super specula*, n. 17. *Ne clerici vel monachi*, etc., indubitanter tenens, quod ad hunc finem addiscens in camera scientiam juris civilis, acquirat et bonam famam in presenti saeculo, et mercedem maximam in futuro. Layman lib. I, *Theolog. moral.*, tract. IV, c. VIII, n. 9; Fagnanus in d. c. *Super specula*, n. 30 et 32, post Hostiensem, Jo. Andream, Anchoranum, Butrium: et ceteros omnes. Desumitur hoc ex can. *Turbat. et can. Si quis grammaticam*, dist. 37, ubi lectio saecularium litterarum, et doctrina grammatices comprobatur, dummodo assumatur in meliores usus, ut puta, ad intelligendam sacram Scripturam, et discernendam veritatem a falsitate: nam cujus finis bonus est, et ipsum bonum est. Quo tamen non obstante, tum ad tollendam evagationis materiam, tum ut regulares ecclesiastica negotia fidelius pertractent, simulque evitentur nonnulla alia incommoda, exitum e claustris ad audiendas leges mundanas pontifex merito religiosis prohibendum censuit.

230. *In quo sensu religiosis sit prohibitum audire leges civiles?* — Resp. II. Per citatos canones prohibetur religiosis audire leges civiles principaliter propter ipsam scientiam civilem, sive intentione subeundi munera, et officia saecularium advocatorum, et iudicium. Ita citati doctores; itque desumitur ex d. c. *Non magnopere. Ne clerici vel monachi*, ubi Alexander III, in concilio Turonensi prohibuit regularibus exitum e claustris ad audiendas leges vel physicam, « ne occasione scientiae, spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur: » et consequenter dicta prohibitio procedit de tali studio, quod abstrahit a vita ecclesiastica, fitque intentione subeundi mundanas actiones, sive administrationes iudicum, aut advocatorum.

231. *Solvitur instantia. Sub theologia comprehenditur jus canonicum.* Ibid. — Neque obstat, quod cit. c. *Super specula* (ubi dicta prohibitio audiendi leges, vel physicam in scholis extenditur ad clericos saeculares, habentes dignitates vel personatus, nec non ad presbyteros) assignetur alia causa memoratae prohibitionis, videlicet ampliatio theologici studii ad fortius resistendum haereticis: « ut

theologiae studium dilatato sui territorii loco, funiculos suos faciat longiores, ut sit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex adverso, » prout loquitur textus. Resp. enim cum Abbate loc. cit. n. 7, et Pirhing, tit. *Ne clerici vel monachi*, etc., n. 34, sub theologia hoc loco etiam comprehenditur jus canonicum; quia scientia canonica est pars scientiae divinae. Et hoc non immerito dicitur, tum ob auctoritates sacrae Scripturae multis in locis eidem insertas, atque definitiones fidei catholicae, quas continet; tum ob finem promovendi cultum divinum, et perducendi hominem ad aeternam beatitudinem: qua de causa jus canonicum non semel appellatur *Jus divinum*, ut supra, num. 29 et 30, dictum est. Cum igitur leges civiles ad juris canonici perfectionem intelligentiam multum deserviant, ipsaeque canonum ambiguitates legibus resolvantur: non censetur summi pontifices voluisse religiosis, ac praefatis clericis, prohibere studium juris civilis in ordine ad finem melius intelligendi sacros canones, quamvis prohibuerint eisdem studium juris civilis principaliter assumptum in ordine ad subeundas mundanas actiones saecularium iudicium, vel advocatorum.

232. *Universitates quaedam impetrarunt privilegium ad mittenti clericos ad publicas legum civilium lectiones.* — Ad majorem nihilominus cautelam, simul et commoditatem proseguendi studium juris canonici, solent universitates a summo Pontifice expressum privilegium admittendi clericos ad publicas legum civilium lectiones impetrare: prout Baptista a S. Blasio, tom. I *Tractatum*, tract. *De Contradictionibus juris canonici cum civili*, contradict. 34, refert: « Studium Patavinum habere privilegium hoc, quod clerici possint audire jus civile per quinquennium ad eorum instructionem, ut facilius capere possint doctrinam juris canonici. » Et tale privilegium etiam universitati Salisburgensi concessum esse, testatur Ludov. Engel in *proemio Collegii juris canon.*, num. 19. Idemque de aliis universitatibus asserunt alii libri, et melius authentica instrumenta desuper confecta demonstrabunt. (ADNOTATIO VII.)

JURIS CANONICI

UNIVERSI

CLARA METHODO JUXTA TITULOS

QUINQUE LIBRORUM DECRETALIU

In Quaestiones distributi solidisque Responsonibus
et objectionum Solutionibus dilucidati

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

1. *Duplex juris canonici fundamentum ceteris praemittitur.* — « Quoniam ubi fundamentum non est, superaedificari non potest, » uti notatur in c. *Veniens*, 3, de *presbyt. non baptiz.*, merito in principio libri primi *Decretalium* duplex totius juris canonici ponitur fundamentum: unum, et quidem solidissimum, verae fidei catholicae, agendo mox in primo titulo de *summa Trinitate, et catholica fide*: alterum, generalioris doctrinae canonicae, in subsequentibus tribus titulis tractando de *Constitutionibus, de Rescriptis, et de consuetudine*.

2. *Divisio materiarum juris canonici in quinque libros Decretalium.* — Posito hoc duplici fundamento compilerator juris canonici a generalioribus procedit ad particularia, haecque universim in quinque classes distribuit, singulisque classibus proprium librum attribuit. « Quia enim omne jus, quo utimur, tum civile, tum canonicum, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones, sive judicia, L. I, ff. de *Statu homin.* et § fin. *Instit. de Jure nat. gent. et civili*: » juxta isthaec tria juris objecta, dividi quidem potuisset totum jus canonicum, atque a nonnullis doctoribus,

nominatim a Barbosa « in tribus libris juris ecclesiastici universi, » dividitur. Sed cum quodlibet praemissorum in sua membra subdividere liceat, personas quidem in superiores, sive praelatos, Ecclesiae, quibus potestas jura condendi, et condita tuendi, subditosque juxta eorum praescriptum dijudicandi competit; et in inferiores, sive clerum tam saecularem, quam regularem: res vero in eas, quae clericis in sortem Domini vocatis peculiariter conveniunt, ut beneficia ecclesiastica; et eas, quae quidem sunt sacrae, sed hominibus laicis propriae existunt, ut sponsalia, et matrimonium: judicia quoque vel sunt civilia, vel criminalia. Placuit compileratori novam facere subdivisionem, quinque Decretalium libris copiosius explanatam, tractando in primo Decretalium libro praecipue de praelatis, sive iudicibus ecclesiasticis: in secundo de judiciis praesertim civiliter intentatis, et cooperantibus ad ipsa. Atque, ut patere possit de personis, rebusque illis, circa quas judicia ecclesiastica civiliter agitari consueverunt; hinc in tertio libro fit sermo de clericis, rebusque ecclesiasticis eorum cura specialiter commendatis: in quarto autem de matrimonio: causisque matrimonialibus, laicos peculiariter respi-